

ŽIVOT

God. X.

TRAVANJ 1929.

UREDNIŠTVO „ŽIVOT“
ZAGREB 1/147

„Rimsko je pitanje riješeno“

Tako su brzoglav i radij 11. veljače raznosili veselu vijest na sve strane svijeta. Isti je dan zazvonilo i službeno zvono na Kapitoliju, a s njime se oglašilo sva zvona rimskih crkvi, da je to dan, što »ga učini Gospod«. (ps. 114, 24) Rimljani okitiše svoje domove. Papine su zastave zalepršale po svim kućama u znak općeg veselja.

Taj je dan silno mnoštvo čekalo čitave satove pred lateranskom palačom, da doživi povjesni čas, kad će papini predstavnici i odaslanici talijanskog kralja potpisati mir između sv. Stolice i kraljevine Italije. Upravo u 12 sati su kardinal Petar Gasparri i Benito Mussolini izveli to djelo, koje je obradovalo sve katolike na krugli zemaljskoj. Sutradan je bila sedma godišnjica papina krunisanja, pa je on prisustvovao Misi kardinala Locatellia u vaticanskoj bazilici. Ova je bila puna svijeta. No pred hramom je trg sv. Petra bio pun ljudi kao šipak zrnja, gdje čekahu na prvi blagoslov slobodnog pape. Netom je papa stupio na srednju loggiu Petrove crkve, umiri se sve ono mnoštvo. I kada je papa u bijeloj haljini podigao ruke, da blagoslovi mase, pokleknu ova i pokloni se uzvišenoj osobi Isusova Namjesnika. Klicanju zatim nije bilo ni mjere ni kraja, a papa je mahao rukom i šeširovom prema svojim Rimljanima.

Ovo veselje grada Rima nije ostalo unutar njegovih zidina. Iz tog se središta raširio val miline i radosti i proširio na sve narode i sve zemlje. Čujemo o tom papinu riječ. Papa je 10. ožujka primio diplomate, koji su akreditirani kod sv. Stolice, pa im izjavi: »Mi svaki dan primamo pisama i brzoglava ne samo iz svih gradova i sela Italije, iz svih gradova i mnogo sela svih zemalja u Evropi, nego i iz dviju Amerika, Indije, Kine, Japana, Australije, Nove Zelandije, sjeverne, središnje i južne Afrike, Aljaške, Mackenzije i Hudsona, kao da se radi o kakvom događaju lokalne naravi. To je doista ganutljiva činjenica, koja nam daje pravo da kažemo, kako je ne samo narod, sav narod u Italiji, nego su narodi na cijelom svijetu s Nama: pravi plebiscit, ne samo narodni, nego svjetski. Dirljivi je glas i onih, osobito u Italiji, koji Nam

izjaviše: Sad ćemo opet početi, da se o Uskrsu ispovijedamo i pričesćujemo. To je novi pravac, to je novi kraj, koji se pokazuje; to su savjesti; to je pravac vjerskog izmirenja. To je vidik najuzvišeniji, koji neizmjerne više zaslužuje da ga promatramo, nego civilno i političko izmirenje jedne zemlje, premda i ovo samo za sebe sadrži veliko i neprocjenjivo blago. Ova Nas misao vodi još jednom natrag na lijepa i draga brda Naše mladosti. Treba se popeti, ako želimo da uživamo najveličanstveniji vidik; treba se dići na vrhunac brda: sa te visine ne vide se doduše umiljate doline, slikovite kuće, vitki tornjevi, ali je pogled neizmjerne širi i uzvišeniji. Tako i Mi sa točke, do koje smo doprli, kad pomišljamo na izmirenje tolikih duša, tolikih savjesti, ne samo u Italiji, nego u cijelom svijetu, ne možemo a da ne osjećamo svu dužnost, da od svega srca zahvalimo dragom Bogu i svim ljudima, koji su nam pomogli svojom dobrom voljom te je došlo do ovog velikog djela izmirenja. Čini Nam se također, da imamo pravo i Mi da se radujemo i da pozovemo sav svijet, da se s Nama raduje«.

1. Nova papina država i talijanski konkordat.

Ugovor priznaje papi apsolutnu vlast i jurisdikciju nad Vatikanom, kakav je sad (La città del Vaticano). I trg sv. Petra ispred bazilike sv. Petra je sastavni dio te države, ali će on redovito ostati slobodan za građane i talijanska će policija na njemu držati red, kako je to doslije bilo.

Nadalje su utanačene ove točke:

1. Papina će država imati željeznički spoj s vanjskim željeznicama direktno s drugim državama; jednako će Vatikan imati svoj brzoglav i radij, aeroplan i sl. — 2. Sv. Stolici su podvrgnute osobe, koje stanuju u papinoj državi, te i osobe koje su na službi u papinoj državi, i ako u njoj ne obitavaju; kardinali posebice. Imune su bazilike i papinski zavodi, te ne će plaćati poreza talijanskoj državi. — 3. Sv. Stolica može slati svoje poklisare na tuđe dvorove i tuđe države kod sv. Stolice. I kod talijanskog će dvora biti papin poklisar, koji će biti dekan diplomatskog zbora prema odluci bečkog kongresa g. 1815. — 4. Svi muzeji u Lateranu i Vatikanu pripadaju papi i dalje će biti pristupačni javnosti. — 5. Ako sv. Stolica zatraži, talijanska će vlada kazniti zločinstva, koja bi se zbila na zemljištu papine države. Jednako će sv. Stolica izručiti toj vladi osobe, koje bi pribjogle na papinu državu a počinile krivice na talijanskom tlu. — 6. Sv. Stolica neće sudjelovati na međunarodnim kongresima ili kod rasprava drugih država u vremenitim stvarima, izuzevši slučaj da je zavađene stranke pozovu u svrhu mira. Stoga je papina država za svaki slučaj neutralna i neokrnjiva.

Time je Italija pomištila svoj zakon od 13. svibnja 1871. br. 214. i svaku odredbu, koja bi bila protivna ovom izmirenju. Sv. je

Stolica s druge strane priznala kraljevinu Italije pod dinastijom Savojske kuće.

Italija je u isto doba sklopila sa sv. Stolicom i konkordat. Ovaj imade 45 točaka i može da služi kao uzor drugim zemljama. Da napomenemo barem nekoje!

1. Rim je središte katoličkog svijeta, pa će talijanska vlada spriječiti sve, što bi bilo u protuslovlju s tom oznakom. — 2. Italija poštiva slobodu klera u vršenju pastirske službe, te priznaje svojim one svetkovine, što ih je Crkva odredila. Država će talijanska pružiti svoju pomoć u potrebi, jer je jedina državna vjera katolička. Opseg i broj biskupija će se urediti prema državnoj diobi zemlje. Kod imenovanja biskupa država je dužna da saopći svoje mišljenje i razloge, ako što ima protiv toga kandidata, ali konačnu riječ imade sv. Stolica. Crkveni redovi mogu posjedovati i nastupaju kao juridička osoba. — 2. Važno je glede ženidbe ovo: Ženidbeni će se ozivi provoditi u crkvama i na općini. Iza sklopljene će ženidbe župnik upozoriti dotične osobe na civilne posljedice ženidbe, te će kroz 5 dana najaviti pismeno novu ženidbu i općini. Jedino Crkva sudi o ništetnosti ženidbe, a talijanska država usvaja te osude kao svoje. — 3. Vjeronauk će se poučavati u svim pučkim i srednjim školama prema osnovi, koju će sastaviti dogovorno sv. Stolica i talijanska država. — 4. Talijanska država daje potpunu slobodu svim organizacijama Katoličke akcije, ako se kreću izvan političke stranke i pod neposrednim nadzorom crkvene hijerarhije. — 5. Italija će dati sv. Stolici 750 milijuna lira u gotovu i milijardu lira u državnim papirima (a to je znatno manje nego li se Italija obvezala bila g. 1871).

Papa je Pijo XI. održao govor 11. veljače pred rimskim propovjednicima. Tu je javno kazao, kako je mnogo razmišljao, Bogu se molio i s drugima se savjetovao, dok je prihvatio konačno rješenje u rimskom pitanju. Tom je prigodom papa i predusreo neke opaske. Papa veli: 1. da je za ugovor sasma on i jedino on odgovoran, pa i za posljedice tog ugovora; u ugovoru nema izraza ili stvari, o kojoj on stoga nije temeljito razmišljao. — 2. Papa znade, da tim činom ne može svakoga zadovoljiti, kada ni Bog to ne čini. Papa je vlastima saopćio svoj naum početkom veljače, i to radi prijateljstva, ne da potraži od njih garanciju; On nalazi tu garanciju u savjesti talijanskog naroda i kod Božje Providnosti. Kad je pala papina država, vidjelo se, što su učinile ili bolje, što nijesu učinile tuđe države. Jeli taj ugovor čvrst? Budućnost je vazda u rukama Božjim, a papa će se vazda uzdati u dragog Boga. — 3. Kritike će biti brojne. Ipak će jedni kazati, da je nova papina država premalena; drugi će kazati, da je papa tražio previše novaca. Na ove kritike odgovara sam papa: Papa je hotimice tražio malo zemljišta, da pokaže da nije protivnik ujedinjene Italije i da ga ne vodi pohlepa za zemaljštinom, ali je ipak zatražio barem toliko, bez čega ne može postojati suverenitet. Maleno je zemljište, ali je najveće u svemu svijetu, jer u sebi čuva toliko

blago umjetnosti i znanja i grob sv. Petra. Uostalom bi veliko zemljište danas papi bilo na ometnju i možda i pogibeljno. Upravo maleno zemljište može papi da bude jamstvo protiv svake neugodnosti i pogibelji. — Oni, koji prigovaraju papi, što je tražio i novac, neka se sjete, što je Italija oduzela bila g. 1871. katoličkoj Crkvi. Papa je uostalom dužan da providi i za potrebe Crkve, upravu, misije i slično i to sada i za budućnost. Zar sv. Stolica nema pravo, da providi svojoj ekonomskoj neovisnosti, bez koje ne bi imala ni slobode? Bog nam je dao i dar razboritosti.

Papa je Pijo XI. progovorio o svom koraku i pred milanskim sveučilištarcima 13. veljače: »Mirovni ugovor između svete Stolice i Italije ne treba mnogo opravdanja; dosta je i samo jedno. To je konkordat. Konkordat ne samo tumači, opravdava, nego i preporučuje mirovni ugovor. Stoga je papa spojio konkordat s mirovnim ugovorom kao »conditio sine qua non«. Toj se je papinoj želji i Italija odazvala. To rješenje nije bilo lako. Stvari su tu bile tako zapletene i teške, da čovjeka uhvati vrtoglavica. I papa je katkada kazao onima, što su ga pomagali u provedbi, da je upravo onaj papa, koji će provesti ovaj ugovor, morao biti papa alpinista, koji se priviknuo i pogibeljnim visinama, a morao je biti i papa bibliotekar, koji istražuje stvari do dna. Moram priznati, da Nam je ususret išla i druga stranka. Možda nam je upravo trebao čovjek, kakvog nam je Providnost poslala; čovjek, koji nema predsuda liberalne škole. Ta ljudima su ove škole svi oni zakoni, sve one odredbe (upereni protiv Crkve), ili bolje neuredbe toliki fetiši, pa su im upravo kao fetiši tim nedirljiviji i časniji, čim su ružniji i grđi. I hvala Bogu, s mnogo ustrpljivosti i mnogo truda i uz pripomoć i susretljivost drugih pošlo Nam je za rukom, te smo sklopili konkordat, koji ako nije najbolji od postojećih, sigurno je jedan od najboljih. Stoga smo duboko uvjereni, da smo s njime podali Boga Italiji i Italiju Bogu«.

2. Malo povijesti.

Nova će papina država imati oko 500 osoba, te zemljište oko pola četvornog kilometra. Dakle je najmanja državica na svijetu i ne treba da se tko nje plaši. Prije piemontske invazije sezala je papina država do 41.187 četv. km i imala je oko 3.150.000 duša.

Kako je nastala prva papina država? Konstantin je Veliki u 4. vijeku osnovao u Carigradu novo državno središte, pa je time zapadno rimsko carstvo sve više propadalo. I za vrijeme seobe raznih barbara, Italija je bila često cilj njihovih provala. Carigradski su carevi jedva mogli doskočiti svom istoku. Tko će u ono doba pomoći? Kršćanstvo se već lijepo raširilo, pa je nadošlo samo po sebi, da se papa zauzme za kršćanske narode. Tako je Leon I. Veliki g. 452. prisilio Atilu i njegove Hune, da se vrate ispred Rima. I Grgur I. Veliki je brigu vodio za Rim i okolicu, jer se bizantinski carevi nijesu ništa starali za državu u Italiji. Tako je ovaj papa postao »in via facti« nekim vladarom u Rimu. Kada su pak Longobardi svojim provalama uznemi-

rivali kršćane u Italiji, papa je pozvao Pipina Malog i zatim Karla Velikog u pomoć. Karlo je prisilio provalnike na mir i utvrdio papin položaj. No tu su papinu državu i kasnije drugi znali poništiti prepo 20 puta. Začudno je papa ipak i opet tu državu dobio. Dakako da se njezin opseg pri tome i mijenjao. I Napoleon I. je bio dokinuo papinu državu, ali ju je bečki kongres g. 1815. opet uspostavio. Napoleon III. je podupirao Piemont protiv Austrije, da je izbaci iz Italije; on je želio, da se sva Italija ujedini pod papinom vlašću. No framazunstvo je to omelo i turilo Italiju pod žezlo Savojskih vladara. Piemont je već g. 1860. prisvojio dio papine države i napokon 20. rujna 1870. zauzeo Rim. Pijo IX. nije htio da se krv prolje i samo je protiv toga čina protestirao u enciklici »Respicientes ea omnia« (1. stud. 1870). Talijanska je vlada brzo uvidjela, da je zlo učinila pred licem svega katoličkog svijeta, pa je htjela to time popraviti, što je prihvatila zakon zvan »legge delle gvarentigie«. No taj je bio zakon u najboljem slučaju neko jednostrano opredijeljenje, ali to nije bio ugovor; još je manje bio dvostrani ugovor. Po tom je zakonu talijanska država morala plaćati papi svake godine 3,225.000 lira¹⁾. No Pijo IX. je to odbio enciklikom »Ubi nos arcano Dei consilio« 15. 5. 1871. Leon XIII. raspravlja o »rimskom pitanju« u svom pismu na kardinala Rampollu 15. lip. 1887. i naglasuje isto stanovište Pija IX. Pijo X. odobrio je to shvaćanje; jednako i Benedikt XV. Sadašnji je papa Pijo XI. u svojoj enciklici 23. pros. 1922. ovo kazao: »Mi smo istih misli kao i Naši predšasnici i imamo istu vlast, kojoj pripada da odluči u stvari tolike važnosti, pa misleći na svoju smrt i na strogi sud Božji, opetujemo isti protest svojih predšasnika na obranu pravā i dostojanstva sv. apostolske Stolice«. Drukčije i nije moglo biti. Sv. je Stolica vazda imala pred očima, da papa bez svoje države ne može biti slobodan u vršenju svoje službe i da mora cijelom svijetu biti očevitno, da papa nije ničiji podanik. K tome su pape znali, da je talijanska država konfiscirala mnogo toga. Ona je dokinula 4.244 redovničke kuće i iz njih izbacila do 54.000 što redovnika što redovnica, oduzela imanje drugim 38.000 duhovnim licima, te 46.000 crkvenih dobrotvornih ustanova podržavila.

¹⁾ Papa je dakle morao primiti od g. 1871. do 1928. uključivo 187 milijuna i 50 tisuća lira, ne uračunavši kamate.

1.) Priprave su bile za ovaj mirovni ugovor duge. Prvi pu se sastao Mussoliniev pouzdanik prof. Dominik Barone s papinim pouzdanikom odvjetnikom Franjom Pacelliem (bratom današnjeg njemačkog nuncija) 6. 8. 1926. u Rimu. 24. stud. 1926. je bio gotov prvi nacrt. Na izradbi su prva dva pouzdanika održala 110 sjednica; Pacelli je imao kod sv. Oca do 129 saslušaja, a na nekim je prisustvovao i kard. Gasparri i trajali do 3 i 4 sata. Daljnim je dogovorima sudjelovao i Mgr. Borgongini Duca. Deset je sjednica trajalo od 8 u j. do 6. pop., te je konkordat bio u suštini gotov u veljači 1927. Tekar svršetkom 1928. počese službeni pregovori. Kada je Barone umro, sam je Mussolini u g. 1928. preuzeo tu stvar. Papa je u svakoj točki vijećao s kardinalima i drugima. Riješenje »rimskog pitanja« nije plod jednog dana ili dvojice ljudi.

3. Glas nekih časopisa.

Pariški časopis »Etudes« 5. ožujka donosi odulji članak iz pera Yvesa de la Brierea D. I. On završuje taj članak: »Da je tko kazao 1. siječnja 1929., da će brzo doći do talijanskog konkordata i lateranskog ugovora, do financijske konvencije, općenito nitko mu ne bi povjerovao, nitko ni u Evropi ni u cijelom svijetu. I ipak je to sada činjenica, istinita iza 11. veljače. Današnja nemogućnost sutra postaje realnošću. I sve se zbilo, kako nitko ne bi bio mogao unaprijed kazati; sve je to tako zamjerno. Ma kakve bile buduće eventualnosti, sadašnji čin već pripada povijesti. God. 1929. rimsko je pitanje riješeno, Crkva su i država u Italiji generozno sklopili mirovni ugovor. Obe su visoke stranke pomoću ugovora stekle, svaka na svom području, znatne koristi. Naši su se ocevi i pređi borili za neovisnost i suverenost rimskog pape, jer je ona jamstvo za opću slobodu Crkve u njezinom radu. Sada je papa slobodan; Papa je na neovisnom zemljištu!« — Rimski »Civiltà cattolica« 16. 2. nazivlje taj dan ugovora »l' ora di Dio« (Božjim satom) i piše: »Ovaj mirni i neočekivani epilog providencijalno riješava uzao teškog pitanja, koje je visjelo nad Italijom. Sigurno, riješenje nije onakovo, kako su ga novinari zamišljali u svojoj fantaziji ili svjetska mudrost ljudi političara ili kukavni državnici ovog vijeka, a recimo i to, kako su u starije doba i isti katolici to smišljali. Katolici su se doduše razlikovali od drugih, a vazda će se razlikovati u tome, što se oni redovito podvrgnu, kako im je to i dužnost, jedino nadležnom sudu u tom pitanju: Papi. Ali kako su Božje misli udaljene od čovječjih misli, tako se visoke i čiste misli njegova Namjesnika na zemlji razlikuju od misli uskogrudnih političara, privatnih mislioca i pisaca. Papu vodi nadnaravna idealnost i u isto doba očinska veledušnost, koja svladava i ublažuje i najopravdanije potražbine vladara i vremenitog gospodara. Tu se Papina visoka politika, spasivši načelo, zadovoljava i s najmanjim dijelom svoje potražbine, što se daje složiti s krajnom granicom pravednosti — svemu tome začudit će se svijet, kako su se zadivili državnici i vladari, kada su čuli i ugledali u ovom izmirenju nečuvenu darežljivost i više negoli očinsku popustljivost. U svijetlu vjere moramo promatrati ovaj čin papin, te mu se pokloniti kao djelu, u kojem je Božja Providnost nadahnula svog Namjesnika. U tom činu treba vidjeti ne samo svršetak žalosnog razdora, nego i početak nove dobe mira i vjerske obnove. Ovo nam promatranje pokazuje sadanje rješenje u nadnaravnom redu, t. j. u redu milosti i duha, a to je red, koji je vlastit zvanju Crkve. Stoga je nada sve važno, što je s mirovnim ugovorom nerastavljivo združen i konkordat s talijanskom vladom, koji je bez sumnje jedan od najboljih konkordata, što su ih vlasti sklopile sa sv. Stolicom ovih zadnjih godina«. Zatim se »Civiltà catt.« osvrće na dvije stvari: 1. što je papina država malena i 2. što Papa nije zatražio međunarodno jamstvo. Glede prve tačke veli časopis: »Ne vrijedi prigovor, da je papina država premalena, čak mikroskopična. Ona, pravnički, ma kako malena bila, dostatna je da predoči pravu i vlastitu vladavinu. Dapače u sadašnjim socijalnim okolnostima još bolje može da tu vladavinu obrani. Uistinu jasno je u naše doba — osobito prilikom nemirâ, što ih skrajne stranke, ti buntovnici u ljudskom društvu, znadu izazvati, a još više iza položaja poslije rata — jasno je, da malena država jače izrazuje i ističe spiritualnost, koja je svojina papine

vladavine. Malena država k tome ne će umanjiti, nego će podati još veću sigurnost ili jamstvo protiv ma koga napadaja. Taj bi napadaj pokazao, da ga nijesu pokrenuli vremeniti ili politički motivi, nego jedino vjerska mržnja. A ta je upravo mržnja nadahnivala prošle vlade u Italiji i nadasve frama-zunska sekta, koja im se očevidno namećala (i stoga su ih katolici sumnjivo gledali). Ta mržnja nije im ni dopustila, da pomisle na izmirenje«. Glede druge tačke opaža: »Već su ugledne ličnosti pisale, da bi međunarodne garancije bile uvreda za Italiju, još više za sv. Stolicu, jer njezina neovisnost mora biti više iznadnarodna negoli međunarodna. Sv. Stolica i ako se radi svog zvanja bavi međunarodnim odnosajima, ipak ne pripušta da se vlade miješaju u njezine poslove ili da joj nametnu štitištvo, kakove su pretenzije kod patronata, vanjske protekcije i slično. Sve bi je to oslabilo i ne bi joj bilo na obranu u budućnosti«. — Milanski časopis »Vita e pensiero« u broju ožujka piše: »Sekte su i skrajni elementi kasnije umetnuli u talijanski pokret (Risorgimento italiano), da će Papi oduzeti svjetovnu vlast. Mislili su, da mogu stvoriti političku Italiju protiv povijesti, predaje i realnosti katoličke Italije. Događaji su iza g. 1870. jasno pokazali, kakav je sukob nastao; s jedne su si strane antiklerikalci otvoreno obećavali, da će s padom papine vremenite vladavine propast i Crkva i Katolicizam. S druge strane su se liberalci desničari i lijevičari nadali, da će se tame uvesti vjerska reforma u smislu evolucije i demokracije (zle dakako), pa poništiti silab i papinu nepogrešivost. Vanjske su vlade mjerile pad papine države samo prema svojim neposrednim i niskim interesima. Jedino su katolici, bez oružja i rasijani po svim državama strepili i plakali, bojeći se drugog i goreg Avignona«. — Madridski časopis »Razon y fe« piše u svesku 25. veljače, kako su pape iza pada države neprestano protestirali i isticali, da bez svoje države ne mogu dostojno vršiti svoje zvanje, pa im je stoga potrebna sloboda i neovisnost. »Nužno je — veli časopis — da nijedna država ne smije uplvisati na papine odluke ili ih zapriječiti i onemogućiti pod izlikom nacionalizma i državnih interesa. Papa, kao zajednički otac svih kršćana, mora nužno imati nadnarodni položaj na taj način, da bude svima jasno i očevidno, da papa nije podvrgnut nijednoj vladá niti ikojoj stranci, ovoj ili onoj narodnosti«.

Bivši austrijski ministar Hussarek piše u »Schönere Zukunft« br. 22. i 23. o izmirenju sv. Stolice i Italije. Tu veli i ovo: »Italija je papi priznala suverenitet. Vatikanski je grad mistinu za sebe svoj svijet. No on je i dostojna pobjednička nagrada za ustrajnost, kojom su pape naglasivali svoje pravo. Taj grad sada omogućuje, da papa slobodan brige za veliku zemaljsku vladavinu još jaču razvije vladavinu nad duhovima; vladavinu punu slave, sjaja i časti«. U istom je časopisu i kardinal Faulhaber objelodanio posebni članak (10. 3). Tu i ovo veli: »Kraljevstvo papá nije od ovog svijeta, jer su oni mirovni kraljevi. Nova je crkvena država, mjereći je po kvadratnim metrima, najmanja na svijetu, u atlasu naše zemlje samo mala točka! I ipak je kraljevstvo sv. Oca najveće kraljevstvo na svijetu, ne samo radi toga što u svojoj sredini imade najveću Crkvu na svijetu i blago znanja i umjetnosti u vaticanskim bibliotekama i muzejima i grob sv. Petra, nego i stoga jer u ovom kraljevstvu milosti, čije ključeve papa drži, sunce nikada ne zapada. Crkvena je država bez vojske, bez ratnog ministarstva, bez topova, bez bomba s otrovnim plinom i podmornica, dakle nije kao što su druga kraljevstva

ovog svijeta. Nova crkvena država nije nastala iza pobjede u bici, niti je nikla iz ljudske krvi. To je pouka ovog velikog časa u svjetskoj povijesti za države i narode 20. vijeka: Utjeha je to za narodnosne manjine, a opomena za narodnosne većine: Najveći časovi u povijesti nijesu dobiveni ratovi, jer oni vazda ostave napetost i pogibelj novih ratova. Najveća je činjenica mir, što ga izvodi mač duha na tezulji međunarodnog prava. Pogledajte, kako li se svjetska mudrost mora opametiti pred novom¹⁾ crkvenom državom na ovom povjesnom raskršću! Ima dakle i drugih puteva, da spasimo narodnu čast. Naravno veliki časovi moraju naći i velike ljude. Blagoslovljeni bili ovi veliki ljud, koji dolaze u ime Gospodnje i s paomom pobjede nose mirovnu granu masline!»

4. Zaključak.

Kod svečanog je biranja novog pape nad stolicom svakog kardinala u konklavu baldakin. No netom se proglasi, da su pale tri četvrtine glasova na jednu osobu, odmah se pristupa k poklonu prema novom papi. I baldakine skinu; ostane samo jedan i to je onaj nad glavom novog Namjesnika Kristova. I Bog ima časova, u kojima pušta da je papa jednak drugim ljudima, da živi u progonu i gorčini; ali ima i časova, u kojima ga uzdične iznad svih ljudi, u kojima prisili ljude i prilike, da kao kod Josipa pravednog papin snop ustane i snopovi drugih ljudi poklone se snopu papinu. Još su u 20. vijeku predstavljali neku vjersku jedinstvenost i veličinu: Ruski car Nikola II., njemački car Vilhelm II, turski car (kao kalif). Gdje su sada njihovi »snopovi?« Svjetski ih je rat odnio sa svjetske pozornice kao pljebu. Jedna je jedina vjerska jedinstvena veličina ostala kao piramida iza općeg potopa: Papa.

Pri tome još je nešto važno. Upravo su političko računanje i framazunska mržnja oteli papi njegovu državu. Bismark je s Piemontezima g. 1870. bio utanačio, da navale na papinu državu, kada on udari na Francusku. Cavour je to odmah prihvatio, jer će Francuzi morati napustiti Rim, koji su oni dotada štitali po želji lukavog Napoleona III. A framazuni su najviše pirili tu vatru, jer su poput Mazzinija mislili, da će s koncem papine države moći zapjevati mrtvačko opijelo i papinstvu. Tu se obistinila psalmistova riječ: »Ustaju carevi zemaljski, i knezovi se sakupljaju na Gospodina i na pomazanika njegova« (ps. 2, 2). I gle! Političari su uspjeli; Rim je postao srcem i glavnim gradom nove protupapinske Italije. Framazunstvo je triumfiralo. Jadni ljudi! Veselili su se poput Filistejâ, koji svladaše Židove i zaplijeniše im »kovčeg Božji« i smjestiše ga u dom Dagonov. Ti ljudi zaboraviše, da se »kovčeg Božji« ne može podvrći stvorenoj stvari. Netom je Gari-

¹⁾ Zagrebački »Obzor« ne poznaje zvanje papinstva, kada 25. 2. piše: »Najavljeni sporazum i likvidacija rimskog pitanja ne može da podigne prestiž papi, ali može da, u nestašici drugog uporišta, Vatikanu osigura neograničenu potporu Italije, da s njom skupa poradi na izrođenje rimskog impenijalizma«. Strah pred utvarama!

baldi ušao u vječni grad, odmah se pojavilo »rimsko pitanje«. I nadošao je čas, kada je Bog tako stvari uredio, da je upravo u Italiji framazunstvo polomljenih krila. Udario je u taj sud lončarski ne papa, nego čovjek iz njihove sredine; čovjek, koji je zadojen drugim mislima negoli su one katoličke Crkve. Mussolini je ustao poput Cira, o kome reče Bog preko Izaije: »Radi sluge svojega Jakova Izraela izabranika svojega pozvah te imenom tvojim i prezimenom, premda ne znaš. Opasah te, premda me ne znaš, da bi poznali od istoka sunčanoga i od zapada da nema drugoga osim mene; ja sam Gospodin i nema drugog« (45, 4—6). Mussolini je ratilo u rukama Božjim; on je dokrađio papi babilonsko sužanjstvo. On, do jučer sin liberalizma, čedo socijalne demokracije, ortak tajnih sekta, kida verige i otvara brončana vrata na Vatikanu širom. Crispi je kazivao, da će onaj biti najveći političar i najženijalniji čovjek, koji će riješiti »rimsko pitanje«. Ali to nije ispravno. Bilo je vazda na zemlji velikih ljudi i ženijalnih političara, ali svoje spremne i svojstva mnogi ne mogu ni da načas upotrebe, ako im okolnosti nijesu u prilog. Ni najvještiji kormilar nije ništa na jedrenjači, ako mu vjetar ne puše u prilog i struje mu morske nijesu protivne. I tko upriličuje »okolnosti«? Bog svemogući. Njega ne mogu sputati ni prirodni zakoni ni zamke zločestih političara. Ta upravo zlim nakanama loših ljudi vazda vrijedi psalmistova opomena: »Onaj, što živi u nebesima, smije se; Gospodin im se podsmijeva« (2, 4).

U »Djelima apostolskim« čitamo, da je Petar bio u tamnici, okovan u dvoje verige. I kada je Irud mislio da ga smakne, pristupi anđeo Gospodinov. »I kucnuvši Petra u rebro probudi ga govoreći: »Ustani brže! I spadoše mu verige s ruku« (12, 7). Sve se to dogodilo protiv čovječjeg očekivanja. Tako se vazda zbiva, kada nadode čas, o kome veli Bog da je »vrijeme milosno i dan spasenja« (Izaija 49, 8). I za papinstvo je nadošlo sada to vrijeme. I to upravo u doba, kada je čovječja zloba mislila, da je katolička vjera spala na minimum, da se crkvena hijerarhija opet zakopala u katakombe kao na početku crkvene povijesti, da je uopće svaka vjera postala skroz »privatna stvar«, evo je nadošao čas, o kome David reče: »Gospodin zna put pravednički, a put bezbožnički propast će« (ps. 1, 6). U tom času papa triumfira i može kazati: »Duša se naša izbavi kao ptica iz zamke lovačke; zamka se raskide i mi se izbavismo« (ps. 123, 7). Sve se to zbiva u času, kada su protukršćanska načela rasklimala ženidbenu vezu i iz škola istisla vjerski odgoj; kada je liberalizam iz sudnica izbacio propela i grobove hoće da zamijeni krematorijima; kada moderno bezvjerstvo hoće da svugdje odstrani i najmanji upliv crkvenog mišljenja na državne zakone, pa nesmiljeno provodi rastavu Crkve i države. Sve se to zbiva, kada novine navaljuju slobodno na kršćanske običaje i lupaju po kršćanskoj kulturi. Upravo je u ovo naše doba papa Pijo XI. proglasio pred svijetom, da je Isus kralj i čovječjeg društva. Smion je taj veliki papa. Ne će li na nj sve ustati poput

vjetrova, koji iskočiše iz Eolova brda? kako se usuduje uvesti to mračnjaštvo? Ta to je srednji vijek! Ne će li plebiscit udariti po prstima tog čudnovatog čovjeka? Papa se ne plaši; on je odvažan poput Stjepana prvomučenika i prkosi svoj zloći čitavog svijeta; ne može da ne govori, kako je to učinio i prvi papa sv. Petar, koji neustrašivo ispovijeda Krista i pred židovskim sudom. Papa je Pijo XI. odlučnom desnicom postavio savremenu kraljevsku krunu na glavu Isusu i uveo svetkovinu Krista Kralja. I gle! Nije prošla ni druga godina dana i Krist Bog evo položi svome Namjesniku na glavu suverensku kraljevsku krunu.

Uistinu misli Božje nijesu misli čovječje, niti su putevi Božji putevi ljudski (Izaija 55, 8)! Mlinovi Božji lagano melju ali sigurno!

A. A.

Kršćanstvo i filozofija u prvom svom dodiru

Kršćanstvo ima u sebi i stalni nazor o svijetu i životu, pa stoga i neku filozofiju. Ono doduše ne crpi iz istoga izvora kao filozofija, ali s njom imade mnogo dodira u svojim problemima i rješenjima. Kršćanska nauka ne počiva na spoznaji naravnog razuma, nego na nadnaravnoj objavi, pa stoga ta nauka nije filozofija, ali ipak podupire filozofsko mišljenje. Misaoni se kršćanin nalazi i mehotice pred pitanjem, da li je vjera u skladu sa znanjem, da li i koliko se vjera može opravdati pred razumom i da li razum može u nju da prodre. Eto tako kršćanin hoće da shvati zadatak i sadržaj vjere, pa ga tako samo kršćanstvo potiče na filozofiju.

Kršćanstvo eto tako djeluje s jedne strane odlučno na filozofsko mišljenje, a s druge strane mu je tako blizu, da u filozofiji traži svoj oslon. Kršćanstvo treba filozofiju, da tako uzmožne vjeri podati umno opravdanje; nju treba, da svoju nauku u teologiji znanstveno formulira i tu nauku otvori dubljoj spoznaji. Teologija ne može da postigne svoj cilj bez filozofske nauke u metodama, bez filozofskih pojmova i spoznaje.

Kad je kršćanska vjera stupila u svijet, odmah je naišla na najvažniju duševnu moć, na grčku filozofiju. Ona se je morala i odrediti prema toj filozofiji.

Kršćanstvo se je ispočetka držalo *sustezljivo*, dapače u koječem odlučno *negativno*.

Kršćani su naime bili svijesni, da vjera imade veću, bistriju i bogatiju spoznaju negoli to filozofija može da pruži. Filozof, reklo se, traži istinu, kršćanin je posjeduje; filozofija da uči samo nekolicinu, a kršćanstvo naprotiv sve ljude bez razlike staleža